

Overføringer mellom foreldre og barn. I hvor stor grad er foreldre styrt av altruisme?

Elin Halvorsen og
Thor Olav Thoresen

Foreldre etterlater seg arv og gir barna gaver. Men oppstår arv fordi foreldrene dør plutselig, eller har foreldrene et bevisst ønske om å yte finansiell støtte til sine barn? Det er naturlig å anta at foreldre har et altruistisk forhold til sine barn gjennom hele livet, dvs. at de handler på en måte som tjener barna. Dette har gitt grunnlaget for det altruistiske perspektivet på overføringer mellom generasjoner, som innebærer at barna vil nyte godt av at foreldrenes inntekt øker og at foreldrene dessuten vil styre arven for å kompensere for ulikheter mellom barna. Det er imidlertid vanskelig å finne støtte i data for at foreldre faktisk oppfører seg slik. Årsaken til det kan være at foreldre ikke kun er opptatt av å utlikne materiell levestandard mellom sine barn, men at de også ønsker å likebehandle sine barn med hensyn til overføringer. En slik likebehandling kan være viktig for barna og altruisme er dermed for snevert definert. I denne artikkelen argumenteres det for at altruistiske foreldre rives mellom hensynet til kompensasjon og likebehandling, og vi finner støtte for dette når vi analyserer norske data.

Innledning

Beskatning får folk til å endre atferd, for eksempel arbeide mindre og endre investeringsatferden. Dette gir opphav til et samfunnsøkonomisk effektivitetstap. I lys av dette fremstår arveavgiften som en spesielt gunstig form for beskatning siden denne skatten belastes andre (barna) enn dem som opparbeider skattegrunnlaget (foreldrene). Dersom foreldre ønsker å forbruke alt selv og ikke etterlate seg arv, er eventuell arv kun tilfeldig, dvs. den utløses ved at personene ikke har maktet å bruke opp hele formuen på dødstidspunktet. Under slike forhold vil skatt på arv ikke ha konsekvenser. For personer som planlegger å etterlate seg arv vil arveavgiften føre til et effektivitetstap. Det betyr at samfunnets samlede effektivitetstap som følge av arveavgift vil være basert på i hvor sterk grad foreldrene har et bevisst forhold til det de etterlater seg, dvs. i hvor sterk grad de er influert av et *arvemotiv*.

Når det gjelder planlagt arv har økonomene i hvert fall tre alternative modeller: Innenfor altruisme-modellen (Barro 1974, Becker 1974, Becker og Toms 1979) avveier foreldrene sitt eget konsum mot barnas konsum. Et særtrekk ved denne modellen er at foreldrene kompensere mellom sine barn for manglende talent og tilfældighetenes spill. Egoisme-modellen eller «joy of giving»-modellen (Andreoni 1989, Hurd 1989) fokuserer på at foreldrene har glede av å etterlate seg arv, men

at de ikke er opptatt av konsummulighetene for mot-takeren, mens innenfor strategisk arv (Bernheim et al. 1985, Cox 1987) vil foreldrene benytte arv og gaver til å sikre seg oppmerksomhet og assistanse fra sine barn.

I jakten på empirisk kunnskap om arvemotiv fokuseres det ofte på altruisme-motivet siden denne arvemodellen har klare testbare implikasjoner. Den sier, for det første, at foreldre vil overføre mer til barna sine når deres egen inntekt øker og, for det andre, at foreldrene vil ta hensyn til behov for støtte blant sine barn, og dermed for eksempel yte mer støtte til barn som har lav inntekt. I denne artikkelen diskuterer vi altruisme i arvesammenheng ved hjelp av norske data. Med informasjon om gaver fra NOVA¹ beregner vi graden av altruisme blant norske foreldre. Etter det vi vet, er det ikke gjort noen forsøk på å kartlegge arvemotiv med basis i norske data tidligere. Artikkelen bygger på resultater fra Halvorsen og Thoresen (2005).

I Norge og mange andre europeiske land foreskriver arveloven likedeling av store deler av arven mellom arvinger. Pliktbudsreglene i den norske arveloven sier at 2/3-deler av arven skal deles likt mellom barna, begrenset til 1 mill. kroner per barn. Progressiviteten i arveavgiftssystemet gir også insentiver til å fordele arven jevnt mellom barn. Med et slikt regelverk vil norske data for arv være mer eller mindre uegnet til å teste altruisme-modellen, og dette har gitt viktige føringer for utformingen av analysen. Det viser seg imidlertid også å være en stor grad av likedeling mellom arvemottakerne der arveloven ikke pålegger restriksjoner. En

Elin Halvorsen er forsker ved Gruppe for skatt, fordeling og konsumentatferd (vor@ssb.no)

Thor Olav Thoresen er forskningsleder ved Gruppe for skatt, fordeling og konsumentatferd (tot@ssb.no)

¹ En takk til NOVA ved Lars Gulbrandsen og Åsmund Langsether som har gitt oss tilgang til disse dataene.

nærliggende tolkning er at altruistiske foreldre, dvs. foreldre som er opptatt av velferden til sine barn, også er opptatt av å likebehandle dem. Ulik behandling kan bli tatt ill opp av barna. Dette gir grunnlag for å tolke altruisme noe bredere enn det som følger av den rene altruisme-modellen, se f. eks. Menchik (1988), Stark (1998) og Bernheim and Severinov (2003). Og viktig med hensyn til økonomisk effektivitet og optimal beskatning: likedeling av arv behøver ikke bety at arven er tilfeldig. Likedeling av arv kan tvert imot bety at arven er planlagt, dvs. at en planlegger å dele likt. I data-materialet vi benytter oppgir således 73 prosent at det er mest rettferdig å dele likt, se Halvorsen (2005).

Fordi informasjon om arv ikke er særlig egnet til å få frem kunnskap om arvemotiver, anvender vi data for gaver som ikke er regulert av pliktdelelsreglene i arveloven, dvs. gaver som ikke er forskudd på arv eller såkalte dødsdisposisjoner. Vi antar at årlige gaver innenfor en grense på 40 000 kroner² kan betraktes som ikke-avgiftspliktige og at informasjon om disse ikke vil være influert av reglene i arveloven. Slik sett antar vi at informasjon om overføringer av ikke-avgiftspliktige gaver gir mer korrekt informasjon om altruisme blant norske foreldre.

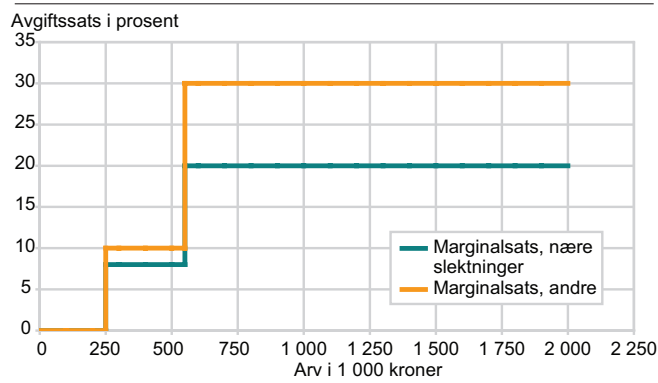
Antakelsen om at altruistiske foreldre veier hensynet til støtte til barn med svakere posisjon og likebehandling gir opphav til to testbare hypoteser: For det første, vil en se mer kompenserende atferd i familier med kun ett barn enn i familier med flere barn, fordi sistnevnte type familier også må ta hensyn til likebehandlingsnormen. For det andre, vil den kompenserende atferden dominere hensynet til likebehandling når forskjellene mellom barna er stor. Med utgangspunkt i et rikt datasett om økonomiske forhold og diverse andre individuelle kjennetegn er begge disse hypotesene undersøkt ved hjelp av informasjon om gaver.

Arvelov og arveavgiftslov

Både arveloven og arveavgiftsloven har effekter på hvordan foreldrene vil fordele arven. Arveloven sier at barn har krav på 2/3-deler av arven fra foreldrene til lik fordeling mellom barna, begrenset oppad til 1 mill. kroner per barn. Ifølge Pestieau (2003) er denne type regler vanlige i europeiske land, mens en i USA ikke har slike restriksjoner. Disse skillene sammenfaller også med at en i USA har såkalt boavgift, dvs. at avgiften beregnes på verdiene i boet hos arvelater, mens en i mange europeiske land, Norge inkludert, har en arveloddsavgift. Det siste betyr at avgiften blir beregnet hos arvemottaker, som innebærer at en kan differensiere avgiften med hensyn til slektskapsforholdet mellom arvelater og mottaker. Satsstrukturen i den norske arveavgiften skiller mellom nære slektninger og andre

² Grensen på 40 000 kroner er naturligvis vilkårlig, men for praktiske formål vil ventelig grensen mellom skattefrie gaver og skattepliktige gaver ligge i nærheten av dette. En nylig foreslått endring i arveavgiftsloven gir støtte til dette, se Ot.prp. nr. 1 (2007-2008), der det foreslås et formalisert årlig fribeløp tilsvarende halvparten av folketrygdens grunnbeløp (G), dvs. 33 406 kroner.

Figur 1. Satsstruktur for arveavgift, nære slektninger og andre (fjerne slektninger inkludert). 2006



arvinger, se figur 1. Dessuten er allmenntilgjengelige organisasjoner og ektefeller unntatt avgift.³

Figur 1 viser at det er felles bunnfradrag for 1. sats og 2. sats på 250 000 kroner og 500 000 kroner både for nære slektninger og andre. Progressiviteten i arveavgiftssystemet gir også incentiver til å dele likt. For eksempel, dersom en kan utnytte bunnfradragene for alle mottakere, vil den samlede skattebyrden på det som overføres til neste generasjon reduseres.

Altruisme

Den altruistiske arvemodellen (Barro 1974, Becker 1974, Becker og Tomes 1979) gir et relativt fordelaktig perspektiv på den samfunnsøkonomiske betydningen av arv, med tilhørende negative effekter av å skattlegge arven. Altruistiske foreldre optimerer både med hensyn til sitt eget konsum og sine barns konsum. Altruismemodellen predikerer at overføringen øker med foreldrenes inntekt. Videre er overføringen avtakende med hensyn til barns inntekt, se boks som gir mer detaljert fremstilling. Det betyr at dersom barnet taper inntekt, f. eks. som følge av arbeidsløshet, vil foreldre delvis kompensere dette tapet ved å yte assistanse gjennom arv og gaver. Arv og gaver kan på det viset ivareta viktige sosiale funksjoner ved å utlikne forskjeller mellom foreldre og barn og internt mellom barn. Nærheten mellom familiemedlemmene innebærer også at informasjonsproblemer som offentlige støtteordninger ofte er belemtret med, vil være atskillig mindre.

Det kan vises at under visse betingelser, se f. eks. Alt-onji et al. (1997), vil altruismemodellen predikere en krone-for-krone utlikning av endringer på marginen. Med andre ord, dersom en antar at foreldrene har foretatt en optimal allokering av overføringer med hensyn til sitt eget konsum og barnets konsum, og dersom foreldrenes inntekt øker med 100 kroner samtidig som barnets inntekt reduseres med 100 kroner, vil foreldrene overføre 100 kroner til barnet. Differansen mellom

³ Hovedregelen for verdsettelse av arvede objekter er markedsverdi, men det finnes viktige unntak, se NOU 2000:8 og Thoresen (2001) for mer om dette.

hvor mye overføringene på marginen vil endres av en gitt inntektsøkning hos foreldrene og barnet kan kalles «økning-kompensasjon-restriksjonen», se egen boks som forklarer dette nærmere. Dette innebærer ikke bare at overføringer er økende med hensyn til foreldres inntekt og avtakende med hensyn til barns inntekt, det betyr også at differansen mellom dem (dvs. overføringsrespons på økning i egen inntekt og overføringsrespons på økning i barnas inntekt) skal være lik 1.

Vårt inntrykk fra den internasjonale litteraturen på feltet er at det er vanskelig å finne støtte i data fra vestlige land for en slik sammenheng. For eksempel oppgir Altonji et al. (1997) et estimat på 0,13, basert på overføringer av gaver i USA, som er langt fra 1. Det kan være flere årsaker til dette. Det kan bety at arv er tilfeldig, dvs. ikke planlagt fra foreldrenes side, det kan være andre arvemotiv som er viktigere, som at arven benyttes til å oppnå oppmerksomhet og assistanse fra sine barn (strategisk arv), og det kan innebære at foreldrene er redd for å «skjemme bort» sine barn ved overføringer.⁴ Data fra land med andre institusjonelle forhold kan imidlertid gi estimater nærmere¹. Dette gjelder for eksempel Filippinene og Indonesia, som er undersøkt i henholdsvis Cox et al. (2004) og Raut og Tran (2005).

Vi fokuserer på at foreldrene også har preferanser for å dele likt mellom barn. En av årsakene til at en ikke finner resultater som er i overensstemmelse med økning-kompensasjon-restriksjonen er nemlig at det er relativt vanlig at arvelaterne fordeler arven likt mellom arvingene, som poengtert av Menchik (1988). I Norge finner en indikasjon på det samme ved at det kun i om lag 25 prosent av arveoppgjørene benyttes testamente til å fordele arv (NOU 2000:8). En har i derimot sett et større innslag av ulikebehandling med hensyn til gaver. Dette har stimulert til utvikling av ulike teorier. For eksempel hevder Lundholm og Ohlsson (2000) at foreldre som er opptatt av sitt renommè vil fordele arv likt fordi denne observeres av alle barna og fordi det eksisterer en likedelingsnorm. Likedelingsnormen kan i større grad omgås når det gjelder gaver, fordi overføringer ved gaver ikke i like stor grad er observert av omgivelsene, som f. eks. søsken.

Bernheim og Severinov (2003) har videreutviklet resonnetet til Lundholm og Ohlsson ved å vise at når foreldrenes viser sin hengivenhet overfor sine barn ved arv, vil det eksistere en likevekt der mange foreldre vil følge en likedelingsnorm. Observerbarhet forklarer forskjeller mellom arv og gaver, som i resonnetet til Lundholm og Ohlsson. Innenfor modellen til Bernheim og Severinov vil imidlertid altruistiske foreldre kunne dele likt fordi foreldrenes hengivenhet måles ved arv og denne inngår i barnas nytte. Definisjonen av altruisme

kan med andre ord være noe snever når den ikke tar hensyn til at foreldre i praksis både ønsker å behandle barna likt samtidig som de ønsker å kompensere ulikheter i muligheter og uheldige omstendigheter. Denne utvidelsen av altruisme-perspektivet er også poengtert blant annet av Menchik (1988) og Stark (1998). I Halvorsen og Thoresen (2005) er foreldrenes avveining mellom «ren altruisme» og likebehandling diskutert ved å teste to implikasjoner som følger av dette. For det første, vil en se mer kompenserende atferd i familier med kun ett barn enn i familier med flere barn, fordi sistnevnte type familier også må ta hensyn til likebehandling. For det andre, forventer vi at den kompenserende atferden i større grad dominerer hensynet til likebehandling når forskjellene mellom barna blir stor. Dessuten gir data vi har hatt til rådighet i dette prosjektet muligheter til å studere forskjeller mellom barn i samme familie direkte, og vi vil også rapportere resultater fra dette. La oss først se nærmere på dataene som har vært benyttet.

Data

Tilgangen på gode data er hovedbeskrinkingen for mulighetene til å teste arvemotiv. Ideelt sett skulle en teste altruisme-hypotesen ved å studere foreldres overføringer til barn over tid, og studert hvordan endringer i foreldres inntekt matcher endringer i barnas inntekt og hvordan dette samvarierer med overføringer mellom generasjoner. Men slike data er ofte ikke tilgjengelige, slik at det vanlige er å studere altruisme i et rent tverrsnitt, som betyr at en studerer fordelinger av overføringer blant mottakere som ikke er søsken under antakelsen av at eventuell kompenserende atferd også vil komme til syne i et datasett som beskriver forskjeller mellom familier. Gitt dette, er det imidlertid en forutsetning at en har en rik tilgang på informasjon om både arvelatere og arvemottakere for å kunne kontrollere for forhold som er korrelerte gjennom slektskapsforhold. For eksempel, vi vet at utdanningsnivå er korrelert innenfor familiedynastiet, som at høyt utdannede foreldre ofte får høyt utdannede barn, se f. eks. Dearden et al. (1997). I og med at høy utdanning gir høy inntekt vil en kunne observere at foreldre med høy inntekt gir relativt store overføringer til barn med høy inntekt. Dersom en ikke kontrollerer for utdanning både på giversiden og mottakersiden vil en dermed kunne få skjeve estimater.

Vi har hatt tilgang til et relativt rikt datasett i denne studien, basert på en utvalgsundersøkelse gjennomført av NOVA i 2001. Vi har informasjon om overføringer mellom generasjoner i om lag 2 000 husholdninger. Personene ble spurt både om sin husholdnings overføringer til sine barn og også hva de har mottatt fra sine foreldre, begrenset til 12 måneder før intervjuetidspunktet. Intervjuobjektene er også bedt om å rapportere kjennetegn ved seg selv, sine barn og sine foreldre. Det betyr at vi for hver intervjuet husholdning har hatt to potensielle generasjonskoblinger av interesse for vår analyse, både forholdet mellom intervjuobjektene og

⁴ Innenfor litteraturen om arv betegnes dette som Samaritanens dilemma (Bruce og Waldman 1990). Dette må ikke forveksles med «the rotten kid theorem» (Becker 1974), som viser til at innenfor altruisme vil et (i utgangspunktet) egoistisk barn hjelpe sine søsken, fordi dette i sin tur influerer på hvor mye det egoistiske barnet mottar fra sine foreldre.

Tabell 1. Egenskaper ved individene i to utvalg, foreldre med voksne barn og barn med foreldre i live

Egenskaper ved foreldre, basert på 2 021 observasjoner	
Gjennomsnittlig alder på respondentene	61
Andel gifte/samboende i prosent	68
Andel kvinnelige respondenter i prosent	56
Andel fedre med høy utdanning* i prosent	47
Andel mødre med høy utdanning* i prosent	43
Gjennomsnittlig antall barn	3,0
Gjennomsnittlig husholdningsinntekt	347 000
Gjennomsnittlig inntekt for respondenten	205 000
Gjennomsnittlig nettoformue i husholdningene	1 729 000
Egenskaper ved barn, basert på 1 263 observasjoner	
Gjennomsnittlig alder på respondent	38
Andel gift/samboende i prosent	70
Andel kvinnelige respondenter i prosent	55
Andel med høyere utdanning* i prosent*	42
Andel av barna som også er foreldre i prosent	56
Andel arbeidsledige i prosent	16
Andel som studerer i prosent	13
Andel med en dårlig økonomisk situasjon i prosent	10
Andel med en god økonomisk situasjon i prosent	54
Gjennomsnittlig husholdningsinntekt	421 000
Gjennomsnittlig inntekt for respondenten	244 000
Gjennomsnittlig nettoformue i husholdningene	1 290 000

*Gymnas eller høyere utdanning

deres foreldre (dersom de er i live) og mellom de intervjuede og deres barn (dersom de er voksne). I tabell 1 viser vi statistikk for begge disse to utvalgene. I utvalget som er basert på foreldre med voksne barn har 23 prosent gitt pengegaver til sine barn på over 1 000 kroner det siste året og gjennomsnittlig størrelse på disse gavene er 30 400 kroner. Blant barn med foreldre i live er det 19 prosent som har mottatt gaver det siste året og den gjennomsnittlige størrelsen er 22 100 kroner.

Som beskrevet innledningsvis, er data for arv og avgiftspliktige gaver ikke særlig egnet til å teste hvorvidt foreldre er altruistiske eller ikke, siden arveloven setter klare begrensninger for slik tilpasning. Vi fokuserer derfor på mindre overføringer mellom generasjoner, som ikke omfattes av arveloven.

Standard test av altruisme-motivet

Altruisme-modellen gir et optimistisk syn på storfamiliens evner til å løse sosiale problemer, ved at den predikerer at det utjevnes mellom generasjoner og mellom barn. I tillegg gir modellen testbare implikasjoner, som vist ovenfor. I dette avsnittet skal vi se nærmere på hva vi finner når vi gjennomfører tilsvarende tester av altruisme som en finner i litteraturen, før vi i det neste avsnittet ser nærmere på hvordan vi kan få kunnskap om gyldigheten av en utvidet altruisme-modell, som også innbefatter likebehandling.

En test av altruisme er ikke uten økonomiske utfordringer. Vi har ovenfor vært inne på at en ideelt sett burde ha livsløpsdata for å gjøre dette skikkelig. Videre

Tabell 2. Estimeringsresultater: marginal virkning på overføringene til barn i kroner og for graden av altruisme

	Inntekts- økning foreldre 1 krone	Inntekts- kompensasjon (økning av barnets inntekt med 1 krone)	Graden av altruisme: økning- kompensasjon- restriksjonen
Vanlig Tobit	0,050	-0,041	0,091
Tobit med korreksjon	0,180	-0,044	0,224

er det et problem når en skal teste økning-kompensasjon-restriksjonen som følger av altruisme modellen (se beskrivelse ovenfor) at en ikke observerer altruisme direkte, men avleder det fra overføringsatferd. Graden av altruisme bestemmes via dem som faktisk overfører i perioden vi har data for. For å ta hensyn til dette er det vanlig å estimere ved hjelp av den såkalte Tobit modellen, som er konstruert for å kunne ta hensyn til at vi observerer overføringer bare for en mindre del av observasjonene i datasettet. En vanlig Tobit estimering vil allikevel gi skjevheter i estimatene, men Altonji et al. (1997) foreslår en måte å korrigere for seleksjonsproblemet, som vi også har benyttet her. Den siste varianten kaller vi Tobit med korreksjon, se tabell 2.

I tabell 2 viser vi separate anslag for de to elementene i økning-kompensasjon-restriksjonen, basert på to separate beregninger, såkalte Tobit regresjoner, der overføringer i form av gaver er forklart med en hel rekke kjennetegn både ved foreldre og barn (se variablene i tabell 1). Som beskrevet ovenfor har vi hatt to datasett tilgjengelig for disse analysene. Den første komponenten i økning-kompensasjon-restriksjonen har vi fått fra en regresjon der vi har benyttet data basert på hva foreldrene rapporterer, mens kompensasjonselementet er fra en regresjon basert på barnas rapportering, se oppdelingen i tabell 1.

Ved vanlig Tobit regresjoner ser vi at estimatene er henholdsvis 0.050 og -0.041 for de to komponentene i restriksjonen. Begge estimatene må karakteriseres som lave. Det første anslaget kan tolkes som at hvis foreldrene får en økning i inntekten på 1000 kroner, så vil 50 kroner gå til økt pengegave. Fordi ikke alle har fått eller gitt en gave, vil effekten som måles være en sammensatt virkning av sannsynligheten for en gave og beløpets størrelse gitt at en gave gis eller mottas. Når det gjelder det andre leddet, inntektskompensasjons-komponenten, så indikerer dette resultatet at dersom barnet opplever et inntektsbortfall på 1000 kroner så vil foreldrene kompensere dette med 40 kroner. Til sammen gir dette et estimat på økning-kompensasjon-restriksjonen på 0,09, som er langt fra 1, som altruisme-modellen predikerer. Vi ser at vi kommer nærmere ved å benytte en metode som i større utstrekning kontrollerer for måleproblemene, Tobit med korreksjon gir et totalt anslag på 0,22.

Men hovedpoenget i denne artikkelen er at inntektskompensasjonsleddet reflekter andre hensyn enn kompensasjon. Foreldre som bryr seg om sine barn vil også ønske å behandle dem likt. I resten av denne artikkelen skal vi se nærmere på hvordan vi kan få identifisert at foreldre tar slike hensyn.

Utvidet altruisme: foreldre tar også hensyn til likebehandling

I Halvorsen og Thoresen (2005) tar vi utgangspunkt i at foreldre også ønsker å dele likt og at dette kan gi en forklaring på den lave graden av inntektskompensasjon. Antakelsen går ut på at alle foreldre bryr seg om levestandarden blant sine barn, men de forholder seg samtidig til en rettferdighetsnorm som sier at det å gi like mye til alle barna er den mest rettferdige fordelingen. Når et barn har økonomiske vanskeligheter vil de to hensynene trekke i ulik retning. Dersom dette stemmer, vil en vente å finne to sammenhenger i dataene:

1. Enebarn kompenseres mer for lav inntekt enn barn med søsken siden foreldre ikke trenger å ta hensyn til rettferdig fordeling mellom barna når de bare har ett barn.
2. I tilfeller med to eller flere barn må den økonomiske situasjonen være betraktelig dårligere for at ett barn skal få mer enn det andre barnet/de andre barna. På lave inntektsnivåer vil en finne mer kompenserende atferd fordi en der finner personer som både har en betydelig vanskeligere økonomisk situasjon enn sine søsken og som begynner å nærme seg et lavt nivå på levestandarden.

For å kaste lys over hypotese 1 har vi estimert kompensasjonsleddet separat for familier med ett barn og for familier med to eller flere barn. Av praktiske årsaker har vi estimert varianten som i tabell 2 er presentert som vanlig Tobit.⁵ Resultatene i tabell 3 reflekterer at enebarn ikke bare får et større beløp, men gavene som gis til enebarn er også mye sterkere korrelert med deres inntekt. For å illustrere dette med samme talleksemplet som før, vil det si at dersom barnets inntekt reduseres med 1000 kroner så vil et enebarn i gjennomsnitt få 270 kroner i gave fra sine foreldre mens et barn med søsken bare vil få 30 kroner. Fordi gruppen av enebarn er så liten er det resultatet for barn med søsken som vil dominere gjennomsnittsanslaget, se øverste linje i tabell 3. Siden det ikke er noen grunn til å tro at foreldre med ett barn bryr seg mer om sitt barns behov enn foreldre med flere barn, tar vi dette funnet som et uttrykk for at det er hensynet til likebehandling som demper sammenhengen mellom behov og støtte i tilfellet med flere barn.

Den andre sammenhengen vi ønsker å undersøke er om den rene altruismen vil være sterkere på lave inntekts-

Tabell 3. Inntektskompensasjon i familier med ulike kjennetegn. Marginal virkning på overføringene til barn per krone økning i barns inntekt, i kroner

Gjennomsnittsestimat	-0,041
Enebarn-familier	-0,266
Familier med flere barn	-0,034
Mottakere med lav hush.inntekt, <250 000 kr	-0,167
Mottakere med middels hush.inntekt, 250 000-550 000 kr	-0,083
Mottakere med høy hush. inntekt, >550 000 kr	-0,009

nivåer. Resultatene i avsnittene over baserer seg på at graden av inntektskompensasjon vil være den samme uansett hvor i inntektsfordelingen man befinner seg. Med andre ord, dersom barnets inntekt reduseres med 1000 kroner så vil gaveresponsen være 40 kroner uansett om inntekten i utgangspunktet er 100 000 kroner i året eller 800 000 kroner i året. Det er imidlertid rimelig å tro gaveresponsen vil være sterkere hvis barnet i utgangspunktet har lav inntekt og betraktelig lavere enn sine søsken. Tabell 3 viser den partielle sammenhengen mellom barnets inntekt og gavens størrelse når gaveresponsen kan variere og være avhengig av hvor inntekten befinner seg i inntektsfordelingen. For lave husholdningsinntekter, her representert ved inntekt under 250 000 kroner, er foreldre mer kompenserende enn på inntekter over 550 000 kroner. Å gi støtte etter behov synes å være viktigere jo lavere barnets inntekt er i utgangspunktet, og vi tolker dette som at hensynet til barnas materielle levestandard fortrenger hensynet til likebehandling når barnas inntekt blir lav. Som forventet sier resultatene at inntektsvariasjoner blant de 25 prosent rikeste barna ikke har signifikant betydning for hvor mye pengestøtte barn får av sine foreldre.

Direkte sammenlikninger av søsken

Som beskrevet ovenfor har vi så langt ikke benyttet informasjon om søsken direkte når vi diskuterer overføringer fra foreldre til barn. Det er imidlertid mulig å bruke dataene vi har til rådighet til å studere overføringer innenfor en og samme familie. Når vi lar ulikebehandling forklares med basis i kjennetegnforskjeller mellom barn i søskenflokkene er det særlig to variable som forklarer dette: foreldrenes vurdering av den økonomiske situasjonen for barna og arbeidsledighet. I disse to tilfellene vil det overføres mer ressurser til barnet/barna. Resultatene fra denne estimeringen støtter dermed også at foreldre er altruistiske.

Oppsummering

En finner i litteraturen kun i begrenset grad at foreldre har såkalte altruistiske motiv når de overfører til sine barn. Vi mener at dette delvis kan forklares ved at altruisme er for snevert definert. Altruistiske foreldre som er opptatt av å ivareta sine barn gjennom hele livsløpet vil ikke bare være opptatt av å utlikne materiell velferd mellom sine barn. De vil også være opptatt av at det å behandle barna ulikt kan bli dårlig mottatt av barna, særlig av det barnet som mottar minst. Slik sett vil altruistiske foreldre veie hensynet til å utlikne materiell levestandard mellom barna mot hensynet til den ulempe som barna påføres av at de ikke behandles likt. Vi

⁵ Årsaken til det er at det er mer krevende å estimere med avansert kontroll for seleksjon og det vil fungere dårligere når vi deler data-materialet inn i mindre grupper.

Nærmere om «økning-kompensasjon-restriksjonen»

Altruistiske foreldre optimerer både med hensyn til sitt eget konsum og sine barns konsum. Altruisme-modellen predikerer at overføringen, b_i , til barn nr i øker med foreldrenes inntekt, e^p :

$$\frac{\partial b_i}{\partial e^p} > 0 .$$

Det eksisterer med andre ord en positiv sammenheng mellom overføringer og foreldres inntekt. Videre er overføringen avtakende med hensyn til barns inntekt, e_i :

$$\frac{\partial b_i}{\partial e_i} < 0 .$$

Det betyr at dersom barnet taper inntekt, f. eks. som følge av arbeidsløshet, vil foreldre delvis kompensere dette tapet ved å yte assistanse gjennom arv og gaver.

Det kan vises at under visse betingelser, se f. eks. Altonji et al. (1997), vil altruisme-modellen predikere en krone-for-krone utlikning av simultane endringer på marginen. Det betyr at forholdet mellom de deriverte er lik én:

$$\frac{\partial b_i}{\partial e^p} - \frac{\partial b_i}{\partial e_i} = 1 .$$

Eller sagt på en annen måte: Dersom foreldrenes inntekt øker med 100 kroner samtidig som barnets inntekt reduseres med 100 kroner, vil foreldrene overføre 100 kroner tilbake til barnet. Husk at det siste leddet i formelen ovenfor er negativt. Denne sammenhengen betegnes som «økning-kompensasjon-restriksjonen» i fremstillingen, mens den internasjonale betegnelsen er «the transfer-income derivatives restriction». En annen måte å se dette på er følgende:

$$\frac{\partial b_i}{\partial e_i} = -1 + \frac{\partial b_i}{\partial e^p}$$

Når barnets inntekt øker med 100 kroner, trekker ikke foreldrene tilbake 100 kroner i støtte til barna ($\frac{\partial b_i}{\partial e_i} = -1$).

Dette blir moderert av at 100 kroner i økt inntekt for barna også oppfattes som en inntektsøkning for «familiedynastiet», symbolisert ved $\frac{\partial b_i}{\partial e^p}$, slik at foreldrene trekker inn mindre enn 100 kroner på marginen.

finder støtte for en slik tolkning ved at vi finner større grad av «ren altruisme» i enebarn-familier, som slipper å streve med hensynet til likebehandling. Videre finner vi større grad av altruisme på lave inntektsnivåer hos mottaker. Det er i overensstemmelse med at når avstanden til søsknene blir stor og barnets inntekt nærmer seg en nedre grense vil støtte til livsopphold få større betydning, på bekostning av likebehandling.

Selv om vi har studert overføringer i form av gaver, mener vi at disse resultatene kan generaliseres til arv. Lik arv til barna bør ikke tolkes om at arven er tilfeldig og ikke er et resultat av planlagte overføringer fra foreldrene, men bør også tolkes som en følge av et bevisst valg hos foreldrene om å dele likt mellom barna.

Dette har viktige politikk-implikasjoner. Arveavgiften har vært fremhevet som en type beskatning som gir et lavt effektivitetstap, siden denne skatten belastes andre (barna) enn dem som opparbeider skattegrunnlaget (foreldrene). Men dette gjelder primært dersom foreldrene ikke opparbeider formue for bevisst å overføre midler til sine barn. Våre resultater gir støtte til at like overføringer til barn ikke nødvendigvis må tolkes som at arven ikke er planlagt, men som en form for altruisme. Dersom dette er riktig, fører arveavgiften til effektivitetstap, ved at foreldrenes beslutninger påvirkes av beskatningen. Foreldrenes opparbeidelse av formue med formål å overføre midler til neste generasjon blir påvirket av at overføringene beskattes. Arveavgiften har dermed egenskaper som i større grad likner andre former for beskatning.

Referanser

- Altonji, J.G., F. Hayashi og L.J. Kotlikoff (1997): Parental Altruism and Inter Vivos Transfers: Theory and Evidence, *Journal of Political Economy* **105**, 1121-1166.
- Andreoni, J. (1989): Giving with Impure Altruism: Applications to Charity and Ricardian Equivalence, *Journal of Political Economy* **97**, 1447-58.
- Barro, R.J. (1974): Are Government Bonds Net Wealth?, *Journal of Political Economy* **82**, 1095-1117.
- Becker, G.S. (1974): A Theory of Social Interactions, *Journal of Political Economy* **82**, 1063-1093.
- Becker, G.S. og N. Tomes (1979): An Equilibrium Theory of the Distribution of Income and Intergenerational Mobility, *Journal of Political Economy* **87**, 1153-89.
- Bernheim, B.D. og S. Severinov (2003): Bequests as Signals: An Explanation for the Equal Division Puzzle, *Journal of Political Economy* **111**, 733-764.
- Bernheim, B.D., A. Shleifer og L.H. Summers (1985): The Strategic Bequest Motive, *Journal of Political Economy* **93**, 1045-76.
- Bruce, N. og M. Waldman (1990): The Rotten Kid Theorem Meets the Samaritan's Dilemma, *Quarterly Journal of Economics* **105**, 155-65.

Cox, D. (1987): Motives for Private Income Transfers, *Journal of Political Economy* **95**, 508-546.

Cox, D., B.E. Hansen og E. Jimenez (2004): How Responsive are Private Transfers to Income? Evidence from a Laissez-Faire Economy, *Journal of Public Economics* **88**, 2193-2219.

Dearden, L., S. Machin og H. Reed (1997): Intergenerational Mobility in Britain, *The Economic Journal* **107**, 47-66.

Halvorsen, E. (2005): «Ved behov eller likt til alle. Om foreldre økonomiske støtte til sine voksne barn», i A. Alstadsæter, E. Fjærli, I. Melby og A. Walseth (red.): *Inntekt, skatt og overføringer 2005*, Statistiske analyser 77, Statistisk sentralbyrå.

Halvorsen, E. og T.O. Thoresen (2005): The Relationship between Altruism and Equal Division. Evidence from Inter Vivos Transfer Behavior, Discussion Papers 439, Statistisk sentralbyrå.

Hurd, M.D. (1989): Mortality Risk and Bequests, *Econometrica* **57**, 779-813.

Lundholm, M. og H.Olsson (2000): Post Mortem Reputation, Compensatory Gifts and Equal Bequests, *Economics Letters* **68**, 165-171.

Menchik, P.L. (1988): «Unequal Estate Division: Is It Altruism, Reverse Bequests, or Simply Noise», i D. Kessler og A. Masson (red.): *Modelling the Accumulation and Distribution of Wealth*, New York: Oxford University Press, 105-116.

NOU 2000:8 Arveavgift, Oslo: Akademika.

Ot.prp. nr. 1 (2007-2008): Skatte- og avgiftsopplegget 2008 – lovendringer, Oslo: Akademika.

Pestieau, P. (2003): «The Role of Gift and Estate Transfers in the United States and in Europe», i A.H. Munnell og A. Sunden (red.): *Death and Dollars. The Role of Bequests in America*, Washington D.C.: The Brookings Institution, 64-90.

Raut, L.K. og L.H. Tran (2005): Parental Human Capital Investment and Old-Age Transfers from Children: Is it a Loan Contract of Reciprocity for Indonesian Families?, *Journal of Development Economics* **77**, 389-441.

Stark, O. (1998): Equal Bequests and Parental Altruism: Compatibility or Orthogonality?, *Economics Letters* **60**, 161-171.

Thoresen, T.O. (2001): Er det noen grunn til å skattlegge overføringer mellom generasjoner, *Økonomisk forum* nr. 8, 2001, s. 28-35.